

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ethicæ Doctrinæ Elementa, Et Enarratio Libri quinti
Ethicorum**

Melanchthon, Philipp

Witebergæ, 1583

VD16 ZV 20638

Postremvs Locvs De discrimine summi iuris % æquitatis.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56560](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56560)

De damnis autem rerum, quæ sunt in nostra
 potestate, quia sine scelere cedi possunt, valet res
 regula: Scienti & volenti non fit iniuria, vt in
 venditione, aut permutatione, vt cum Glaucus
 aurea arma pro æneis, hac non est iniuria.
 Ex his fontibus ad reliquas quæstiones facile re-
 spondetur. Cato iniuriam sibi facit, sese interfici-
 ens, quia non est dominus sui corporis, sed Deus
 & lex superior dominus est, vt vulgo dicitur:
 Nemo est dominus membrorum suorum.

POSTREMVS LOCVS DE
 discrimine summi iuris & æquitatis.

Deinde sequitur in textu postremus locus huius
 libri, dulcissimam distinctionem explicans sum-
 mi iuris & æquitatis, de qua & in Ecclesia, & in
 foro, & in tota consuetudine vitæ sapissimè di-
 scendum est, imo de qua nos precatio quotidiana
 admonet: Sicut & nos remittimus debitoribus, nos
 remittimus. Ac prodest commonesceri discentes de hac
 distinctione, vt fugiamus hæc vitia, crudelitatem
 cui sæpè prætextitur species summi Iuris, & in-
 dulgentiam, cui prætextitur interdum nomen æ-
 quitatis. Sunt enim duæ virtutes vicinæ, scilicet
 severitas seu rigor iuris, & æquitas, ac vtriusque extre-
 ma sunt crudelitas & indulgentia.

Primum autem sciendum est, differre ius sum-
 mum, & ius calumniosè intellectum. Etsi sæ-
 pè sis

pè sic loquuntur homines, ut ius summum vocet
 ius calumniose intellectum, non rectè summum
 ius dicunt esse Iudæi, prorsus nullas operas do-
 mesticas in Sabbato facere. Nam talis interpre-
 tatio calumniosa est, ut multa recitantur exem-
 pla calumniosarum interpretationum, in quibus
 verba contra communem consuetudinem enar-
 rantur, ut Thraces pacti inducias dierum aliquot,
 noctu populabantur Bœotiam, ut narrat Strabo.
 Athenæus narrat Iphiclum, cum Rhodij dedatio-
 nem fecissent, ita, ut cum certo numero nauium
 abire ipsis liceret, imposuisse eos in naues sine ve-
 mis & velis. Apud Xenophontem Critias elu-
 dit defensionem Theramenis hac fraude: Lex ex-
 rat, ne quis Athenis eorum, quorum nomina in
 Catalogo scripta erant, interficeretur, nisi re iudi-
 cata. Cum igitur Theramenes se audiri petit iux-
 ta leges, fatalis, inquit, Critias recusatio est, de-
 lebo nomen eius in Catalogo, ita lex ad eum nihil
 pertinebit. Sed cum Theramenem hac elusione
 Critias perdidisset, ipse aliquanto post à Thrasy-
 bulo interfectus, pœnas sophisticæ dedit. Aliud
 exemplum narrat Thucydides libro tertio: Pa-
 ches, cum cinxisset obsidione Colophonem, euoca-
 uit præfectum præsidij, data fide, se incolumem
 in urbem remissurum esse. Cum igitur ex urbe
 egressus esset præfectus, retinetur in castris, &
 Pachès oppidum oppugnat, quia absente duce
 præsidij

facilis erat oppugnatio. Postea capto oppido, Paches reducit Arcadem in oppidum, & ibi eum interficit, sed hic Paches postea sibi in ipso oppido confessu, Athenis manu sua mortem conscivit.

Popilius in conditionibus pacis factæ cum Antiocho scripserat dimidium nauium Romanos Antiocho relicturos esse, postea naues dissecat, & classiarum trabium dimidium incendit, dimidium reliquit Antiocho, sed hic Romanus habuit causam ludificandi regis Sycophantici. Voluit enim ostendere, & intelligi ipsius artes, & punire eum propter multas fraudes, quas aduersus Romanos tentauerat.

Extat insigne Exemplum in Andromache Euripidis, ubi Menelaus promittit se non interficere filium Andromaches, sed postea dat interficiendum filia suæ, & quidem additur exclamatio aduersus Laconum sophismata.

Hæc exempla eò recensui, ut discernatur, summum ius à calumnioso. Etsi sæpè summum ius calumnioso dicitur, & interdum obseruatio summum iuris est calumniosa, sed tamen in alijs casibus sæpè iusta est, ut, cum victor Augustus interficit aduersarios captos post victoriam, iure summo usus est. Iulius mitigauit æquitate ius summum, non occidit ciues extra aciem.

Est igitur ius summum obseruatio scripti in

eo casu, de quo scriptum principaliter loquitur, ut Papirius dictator præcipit, ne magister equitum se absente dimicaret, dimicat, ideo dictator minatur ei supplicium, & summo iure poterat eum punire. Lex erat Romæ, ut proscriberetur civis, qui civem iniuste interfecisset. Milo Clodium interfecit, tanquam insidiatorem, sed tamen elapsus iam, cum se in tabernam abdidisset. Cum igitur interfecerit eum, non servato modo inculpate defensionis, iure summo condemnatus est. Sed in iure, seu æquitas est mitigatio iuris scripti in casu, de quo non principaliter loquitur lex, ideoque probabilis ratio mitigat legis asperitatem. Ut lex de sacris panibus non loquitur de casu necessitatis, sed vult reverentiam confirmare sacerdotum, ideo discrimen inter eos & profanos in multis rebus sancit. Vult autem hoc discrimen servari in usu, non cum pernicie hominum, sed utilitate, cum potest servari. In casu necessitatis regulam concedit: Moralia anteferenda sunt ceremonijs. Ex hac probabili ratione sumit David consilium dispensationis, ac dispensatio sine probabili ratione dicitur esse dissipatio.

Exempla multa recitantur. Lex Thebana erat, ut perfunctus magistratu, mox dimitteret exercitum, Epaminondas retinuit ultra tempus, propter utilitatem publicam post Leuctricam

con victoriam. Cum igitur accusatus, ostendit
 suum consilium profuisse Reipublicæ, absoluitur
 est. Orestes matrem occidit interfettricem
 Agamemnonis, etsi erat iustum vlcisci patris
 necem, tamen matri parcendum videbatur, accu-
 satus est igitur, & Argis pulsus. Sed Athenis
 in Areopago à dijs, id est, sacerdotibus, cognita
 causa, pares fuerunt calculi, id est, non damna-
 tus est Orestes, nec tamen comprobavit facinus.
 Hanc vim ritus habebat, quando pares erant
 calculi, tamen tunc intelligitur reus absolutus.
 Hec exempla utcumq; indicant discrimen sum-
 mi iuris & ἐπιτακτικῆς.

Hic sequuntur multæ disputationes, an iudex
 ex scripto iure, vel ex æquitate non scripta, iu-
 dicare debeat. Aristoteles enim vocat æquitas
 tem, correctionem scripti, quam iudex adhibet
 suo consilio, etiamsi non sit mandata literis. Hic
 respondendum est, regulariter iudicandum esse
 ex scripto iure, quod quidem & principaliter de
 communioribus casibus loquitur, ut lex de pœ-
 niæ furti, loquitur de furto petulanter facto, &
 ab eo, cuius ætas iam iudicare potest, talia enim
 perunq; accedunt.

Quod autem ex lege iudicandum sit, hinc in-
 telligi potest: Magistratui deberi obedientiam
 propter conscientiam, inquit Paulus: Lex autem,
 anima, voluntas, & vox est magistratus: Ergo
 P 4 legi

legi debetur obedientia. Item, Si singulis liceret suo arbitrio ἐπιχειρίας commisci, raro congruere iudicum sententiæ possent.

Ideo autem sunt latæ leges, ut sit certa norma, & congruant iudicum sententiæ, & semper curæ fuit legumlatoribus, cauere, ne sine graui consilio leges mutarentur. De hac oratio longa est Demosthenis contra Timocratem, in qua memorabilis historia recitatur his verbis: Locri adeo existimant se veteres, & patrias leges custodire debere, nec nouas condere, pro ciuium voluntatibus, ut si quis velit nouam legem ferre, suadens eam cogatur dicere collo in laqueum inferto. Vbi, si placet lex, & iudicatur utilis esse, dimittitur suasor incolumis, laxato laqueo, sed si non placet, astricto laqueo, mox strangulatur. Non igitur audent nouas leges ferre, sed veteribus accuratè vtuntur, nec intra ducentos annos lex vlla præter vnum lata est, ut si quis ei, qui vnicum oculum habuit, hunc effoderit, amittat autor facti suos oculos ambos, ut pœna par sit damno, scilicet cæcitas.

Sed cum accidit aliquis lapsus, ubi circumstantiæ ostendunt, legem non loqui principaliter de eo casu, ibi iudex adhibere mitigationem debet: ut in furto si ætate lapsus, aut in fame sine violentia aliquid exiguum abstulit, & est ingenium sanabile, iudex non vtatur legis asperitate, quæ

qua loquitur de furto atrociter facto, sed iu-
 sit prudens, & æquitatem ex veris fontibus
 superiorum sumat. David violat legem
 sacerdotum, in casu necessitatis pro-
 regulam: Ceremoniæ cedunt moralibus le-
 gibus. Maccabæus præliatur in Sabbato, nam
 defensio civium necessaria erat. Sed Eleazar
 Mach. 9. mauult interfici, quàm vesci suilla. Nã
 casu confessionis ceremonialia fiunt necessaria
 moralia. Hoc enim agebatur ab hostibus, vt
 exemplum ostenderetur defectionis à tota lege.

Hæc casuum & circumstantiarum varietas
 consideranda est, vt, vbi locus sit æquitati, rectè
 constitui possit, quæ quidem est magna virtus, &
 inuicem offensioibus ad hæc Christi dicta per-
 tinet: Remittite, & remittetur vobis. Item:
 Estote misericordes, Item; Nolite iudicare, ne
 iudicemini. In magistratu vero pertinet ad dicta,
 quæ præcipiunt clementiam, qua rigor iusticiæ
 moderandus est, nam de vtroq; iudex habet man-
 datum, quia gerit alienum officium. Debet igitur
 legi obtemperare in re atroci, vbi lex seueri-
 tatem postulat, vt in Deuteronomio dicitur: Nõ
 misereberis, sed auferes malum ex medio vestri,
 vt satisfiat iusticiæ Dei. Hæc est vox seuera ius-
 ticiæ, quæ tamen interdum propter probabilem
 rationem mitiganda est æquitate, quia, vt in
 Deo, ita & gubernatore eminere debet bonitas.

ut dicitur Psal. 77. Non accendit totam iram suam. Et Abacuc tertio: Cum irasceris, misericordiae recorderis. Ideo Proverb. 20, dicitur: Clementia, seu misericordia stabilitur thronus. Et Christus inquit: Beati mites, quia possident terram. Et ubi sit adhibenda aequitas, movent circumstantia, ut dictum est.

Milo non erat damnandus, quia Clodius principium pugnae fecerat, & quanquam effugerat in latebras, tamen Milo adhuc iusto dolore ardebat, quare & sententia Catonis absolutus est. Sed in privatis defensionibus extra casum defensionis semper luceat ἐπιεικεία iuxta regulam: Remittite & remittetur vobis, obliuiscamur offensivum. Item: Ambigua non flectamus in partem deteriolem, ut faciunt maleuoli & suspitaces, ut video colloquentem cum inimico. Ergo suspitor & ipsum inimicum esse.

Magnam igitur partem vitae privatae regit ἐπιεικεία quia in hac infirmitate hominum non potest esse tranquillitas, nisi multa condonemus publicae paci, & mutuas molestias leniamus nostra commoditate, sicut Christus praecipit in exemplo abluitionis pedum.

Breuiter dixi, ubi seueritas iusticiae exercenda, & ubi mitigatio seu ἐπιεικεία adhibenda sit. Seueritas pertinet ad officium, quod Dei est, non nostrum, ut textus inquit: Mihi vindictam, & ego

retribuam. Nos in vita priuata memineri-
 mus Deum velle, nos priuatas offensiones remit-
 tere, & propter Deum, & ne turbetur publica
 tranquillitas. Non sumus iudices, quod ad priua-
 tas personas attinet, sed sumus Deo rei multipli-
 citer, qui in priuata condonatione, admonet nos
 de nostris erratis, & de sua condonatione, ut
 Christus in parabola significat de duobus seruis,
 eorum alter durior alterum in carcerem rapit.

Etsi autem in omni legum interpretatione te-
 nendum est discrimen, quod dixi, seueritatis &
 equitatis, tamen de eo plurimum disputatum est.
 cum de ritibus humanis Ecclesiarum quaesitum
 est, quia enim Ecclesiae nimis magna mole rituum
 operatae erant, necesse erat quaeri mitigationem.
 Tradit autem Paulus veram & explicatam miti-
 gationem, videlicet ne ritibus humanis assuatur
 opinio cultus, aut necessitatis, sed ἀδίαφορα, quae
 ad bonum ordinem conducunt, eatenus seruare
 debet, ut bonum ordinem & tranquillitatem
 seruetur, nec scandalis Ecclesiam turbemus.
 Haec est simplex ratio, erudiuntur conscientiae,
 iustitiam tribuant illis ritibus, & leuantur
 opinione necessitatis, & tamen in publica consue-
 tudine bonus ordo retinetur. Haec est Paulina
 interpretatio.

Gerson hanc videns, quaesuit ἐπιεικέα ex
 αἰσθησιμῶν fontibus, dicit leges alias necessitatis, alias

ornatus causa latas esse, ut sunt ritus de cibis, vestitu, & similibus ἀδίαφοροίς. Negat autem Gerson, extra casum petulantiae & scandali peccatum esse violare leges, ornatus causa latas. Sed Paulina mitigatio conscientias multo melius docet, & munit, ut suo loco copiosius dicetur. Hic tantum admoneo, variè quæsitae esse ἐπιεικείας, & dispensationes rituum humanorum, sed pietates & amantes boni ordinis utrumque meminerint, videlicet non assuendam opinionem cultus, vel necessitatis, nec tamen in publicis exemplis conturbationem ordinis faciendam esse. Haec regula & doctrinae pietatis lucem affert, & simul munit bonum ordinem & tranquillitatem publicorum cœtuum.

Dixi communia quaedam de severitate & mitigatione, seu aequitate, unde intelligi potest, ubi locus sit severitati, ubi aequitati. Porro & illud dictum Menandri hoc loco discant studiosi: καλὸν οἱ νόμοι σφόδρα εἰσὶν, ὁ δὲ ὄργῳ τὸν νόμον μὲν λίαν ἀκριβῶς συκοφάντης γίνεται. Valde bona res sunt leges, sed si quis nimis duriter leges intelligit, fit sycophanta, ut Iudaei sunt sycophantae, nimis duriter intelligentes legem de Sabbatho. Ζάωδ' & Chalcedonensis sanxit, de Episcopi consilio concedendum esse connubium ijs, qui cœlibatum promiserant, si laxatione videretur opus esse. Sequens ætas nimis duriter flagitans observatio

tionem legis de coelibatu, confirmavit & auxit
magna scelera.

Postremo & hoc addam, Euangelium propo-
nit dulcissimam ἐπιείκεια legis diuinæ. Etsi n.
perfectam obedientiam requirit, tamen ἐν
ἐπιείκεια testatur, nos recipi propter Mediator
filium Dei, & placere Deo incoatam obedi-
entiam propter mediatorem, etsi adhuc imperfe-
cta est in hac vita, & multis sordib. cōtaminata.

Hac tota doctrina est quedam ἐπιείκεια le-
gis, & ex hoc fonte multa argumenta explican-
tur.

Si vis in vitam ingredi serua mandata, Ne
seruat mandata, Ergo nemo in vitam ingre-

ditur. Neganda est minor: Paulus seruat manda-
ta iuxta ἐπιείκεια in Euangelio traditam, id

est persona propter Christum recepta est fide, &
obediencia, quanquam imperfecta, tamen iam

placet Deo propter Mediatorem. Hanc ἐπιείκεια
intelligere prodest, ad conscientias erudien-

das, & ad cogitandam magnitudinem misericordi-
æ Dei.

Supra dictum est, vnde fontes æquitatis su-
nt, scilicet ex collatione legum superiorum

inferiores, & ex circumstantijs. Superior lex
vetat Abraham mactare filium, ideo cedit lex in-

ferior: Non occides. Ita superior lex: Neminem
lædas, vetat depositum gladium reddi furenti.

Ita superior lex: Neminem iniuste lædas, mode-
ratur

ratur inferiorem, videlicet: Serues fœdera. Ideo Pausanias non adiuvat triginta tyrannos, tamen si confœderatus.

Hac collatio legum consideranda est hoc loco, ut Aristoteles argute hos fontes querit disputans, An, si æquitas recta est, summum Ius iniusticia sit? Respondet Aristoteles genere congruere vtrinq, summum ius & æquitatem, id est, utroq, probantur recta, & damnantur turpia, sed gradibus differunt propter circumstantias, ut de furto, vtraq, leges, recentes & veteres, genere congruunt, damnant furtum, & puniunt, sed propter circumstantias aliqua sunt mitiores. Nunc pauciora frena sunt disciplina, quàm olim, & haerentes sunt ferociores, ideo lex exasperata est. Sic Paulus de magistratibus loquens Rom. 13. tantum de genere pœnarum loquitur: Magistratus sit honori bonis operibus, & terrori malis. Discernit leges in genere, nec præscribit modum, sed concedit exasperari leges, quia politiarum asperitates sunt pœnæ humanorum peccatorum diuino iudicio, in quo delinquens, reus est mortis, etiam tunc, cum leges humanæ ei parcunt. Ideo dicitur lex valere, partim propter rationem, scilicet quod ad genus attinet, partim propter auctoritatem magistratus. Ex his facile intelligi potest responsio Aristotelis.

Sed tamē illud lector monendus est, saepe summa

ius pro calumnioso dici. Id simpliciter iniu-
 est, ut noctu populari, cum dierum induciæ
 sunt. Item, cum Herodes propter iusuran-
 am interfecit Iohannem. Et Saul propter suam
 traditionem, filium quem Deus ornaue-
 ra victoria, interfecturus est. Et Iudæi vetant
 iuramentum in Sabbato curare. In talibus casibus
 congruunt genere summum ius & æquitas,
 calumniosa interpretatio prorsus extra le-
 gem est, & est iniusticia, prohibita alijs legibus.
 Multa & magna volumina sunt plena harum
 disputationum, de summo iure, & de mitigatio-
 ne, sed his fontibus cognitis quos hactenus re-
 ferimus, facilius erit explicatio.

In tertio titulo libri Digestorum citantur
 verba Theophrasti in hanc sententiam, leges fer-
 untur de his, quæ plerumq; accidunt. Frenat legisla-
 tor petulantiam, ut in lege de pœna furti. Nam
 magistratus officium est primum omnium, petu-
 lantiam coercere & punire.

Interim scit legislator gradus esse, & accide-
 re magis vel minus atrocia, quam de quibus lex
 feruntur. Accedit igitur autoritas iudicis, quæ durius
 aut mitius punit. Hæc brevissimè recito, ut re-
 cordamur studiosi meminerint, leges de genere ali-
 quodammodo condi, quod plerumq; accidit, ut sæpè dixi.
 Lex de Sabbato sancit, ne quis petulanter faciat
 operas impediens frequentiam ministerij sacri.

Hoc

Hoc genere animaduerso, facile iudicari potest de alijs casibus, cum sine petulantia propter necessitatem fiunt operæ, vt, cum Maccabei dimiscabant in Sabbato, iuxta regulam: Moralia sunt anteferenda ceremonialibus, seu: Magis volo misericordiam, quàm sacrificium. Hoc ipsum quod nos dicimus, videndum esse, de quo genere lex principaliter loquatur, Iurisconsulti dicunt his verbis: Spectandam esse rationem legis, quam vocant animam legis, & iuxta hanc dicunt extendi vel restringi legem. Disputant de definitione iuris, cur dicatur hic ars boni & æqui, cum tamen bonum & æquum sit correctio legum, vt hic dicitur.

Respondeo: Rectè dicitur, Ius est ars boni & æqui, videlicet, scripti & non scripti, id est, est nosse scriptum & causas scripti, & videre cur scriptum sit æquum, & vbi asperius aut mitius iudicandum sit, nec significat hoc loco bonum & æquum solam correctionem scripti, sed generaliter id, quod ad normam rationis quadrat, dextrè ex lege naturæ collectum, siue lege expressum sit, siue in aliquo casu collatione legum inueniendum sit, vt lege expressa est æquitas, eadem petulanter factam capitali pœna luendam esse, pro suis fortuitam eadem non puniri. Sed quærenda erat collatione legum æquitas, in iudicio militis adulescentis, qui Tribunum interfecerat, stuprum illa

turum.

Hunc militem Marius non solum absoluit, sed etiam corona donauit, inspectante toto exercitu, & illustris ratio est huius sententiae, quia adolescens magis depellere turpitudinem, quam mortem debebat.

Rursus in fine auditores dicta ex sacris literis de seueritate & aequitate repetant. De seueritate dicitur: Non parces ei, qui occiderit hominem &c. Hac lex proprie concionatur magistratui, & de atroci scelere. Reliqua sunt multa dicta de aequitate, quae plurimum & plerumque valent in priuatis offensionibus sanandis: Estote misericordes. Remittite, & remittetur vobis. Eccl. 7. Noli esse nimis iustus, ne plus sapias, quam necesse est, id est, non queras acerbiter iurari, sed flecte animum ad aequitatem probabilem, ut, Thrasylbulus summo iure poterat abuersarijs bona eripere, sed reliquit eos in possessione, & sanxit ἀμυσίαρ.

Nec sapias plus quam necesse est, id est, non obbernes aliena à tua vocatione, nec queras casus illatoria inexplicabilia. Prouerb. 30. Qui nimis emungit, elicit sanguinem. Philip. ult. ἐπιείκεια vestra nota sit omnibus. Iacob. 2. Misericordia superet iudicium. Sic apud Deum temperata seueritas ingenti ἐπιεικεία, quia approbatur imperfecta, mendica & sordida obedientia vitiorum, etiamsi adhuc multum habent vitio-

Q

rum,

rum, modo ut adsint initia fidei & obedientiae. Sicut scriptum est: Gratia exuberat supra peccatum.

Redit Aristoteles ad questionem supra motam, an sese interficiens, ut Cato, iniuriam sibi faciat, & acutè respondet, facere eum iniuriam civitati, non sibi, quia civitas prohibet necari civem à se, vel ab alio. Supra autem respondit planius, scienti & volenti non fit iniuria, scilicet, simpliciter volenti, in re, quam potest velle. Cato non habet potestatem sui corporis, sicut rectè dicunt Jurisconsulti: Nemo est dominus membrorum suorum. Rectè igitur dicitur: Catonem & sibi facere iniuriam, quia etsi vult necem, tamen velle eam non licet, sed Deus & lex magis sunt domini nostri corporis, & rerum nostrarum, quam nos ipsi. Græca Phrasis est, Non iubet se interficere, pro, iubet se non interficere.

Tandem post spinosas argutias, in fine dicit, Quomodo aliquis sese possit iniuria afficere, videlicet, hoc modo, quia pars superior in homine & inferior, sunt velut duæ personæ, & hæc debent inter se mutua officia & mutuam defensionem: Ergo, cum non præstant debitum, altera alteram iniuria afficit, ut si dominus servum obedientem fame necet. Hæc est principalis solutio huius longæ questionis in textu.

DE AMBITIONE.

Licet.